

Štěpán Strnad

Dětsí vojáci: Oběti nebo kati?

Abstract:

The article studies questions relating to the dilemma of the child soldiers' criminal responsibility. Firstly, it presents the conceptualisation process of childhood in the European societies and impacts of colonialism on African childhood. Further, there is a brief analysis of the international law rules which prohibit child recruiting and child participation in armed conflicts. The main interest focuses on the individual criminal responsibility codified by the international law in the sphere of the abuse of child soldiers and the dilemma of child's responsibility for crimes against the international law. In the last part there is a presentation of several cases of application of criminal responsibility on former child soldiers during the post-conflict process in the countries which passed civil armed conflicts. Examples are chosen from Liberia, The Democratic Republic of Congo, Rwanda and Sierra Leone.

Key words: child soldiers, criminal responsibility, armed conflicts, international law

1. Úvod

Předmětem tohoto článku je problematika využívání osob mladších osmnácti let v ozbrojených konfliktech a otázka jejich trestní odpovědnosti. Cílem textu je přispět k vytváření teoretického rámce pro studium procesů souvisejících s využíváním dětských vojáků. Tento fenomén, jak se ukazuje, přesahuje do několika společensko-vědních oborů, tedy vyžaduje multidisciplinární metodické uchopení z historických, sociálně-antropo-

logických, mezinárodně-právních a psychologických pozic, které se v textu vzájemně prostupují a doplňují. Vzhledem k teoretickému charakteru práce je použito pro zpracování tématu metody syntézy v kombinaci s empiricko-analytickým a komparativním přístupem.

V první části článku je připomenuto, že fenomén dětských vojáků je spjat s historií Západu velice úzce a má své hluboké historické kořeny. Druhá část představuje proces konceptualizace dětství v euroatlantickém kulturním regionu, vliv kolonialismu na konceptualizaci dětství na africkém kontinentu a obecný koncept dětství v africké tradiční společnosti. Ve třetí části věnované definici dítěte mezinárodním právem, jsou shrnuty jednotlivé dosavadní mezinárodní standardy přijaté na ochranu dětí v ozbrojených konfliktech. Text analyzuje, jakým způsobem je dítě definováno mezinárodním právem, zvláště jak dochází k definování a právnímu ošetření dětské účasti v ozbrojených jednotkách a přímé či nepřímé participaci v ozbrojených konfliktech. Čtvrtá část se soustředí na individuální trestní odpovědnost kodifikovanou mezinárodním právem v oblasti využívání dětských vojáků a na dilema trestní odpovědnosti dětí, které se v průběhu ozbrojeného konfliktu dopustily zločinů proti mezinárodnímu právu či právu národnímu. Poslední část je doplněna o příklady praxe čtyř zemí, které se různými přístupy vypořádaly s dilematem dětské trestní odpovědnosti v procesu postkonfliktní rekonstrukce. Vybrané státy (Libérie, Demokratická republika Kongo, Rwanda a Sierra Leone) představují v africkém kontextu modelové příklady systémového přístupu v postkonfliktní „renovaci“ společnosti v otázce vyhodnocení trestní odpovědnosti mladistvých, podílejících se na válečném násilí.

Ve snaze vymanit jisté definiční nejednoznačnosti pojmu „dítě“, vytvářené odkazem na národní legislativy, se text drží výkladu Africké unie, která stanovila v *Africké chartě práv a blahobytu dítěte* prozatím nejpokročilejší a nejčitelnější právní definici dítěte. Dítětem je každá lidská bytost mladší osmnácti let bez výjimky. Stejně tak je nezbytné vymezit rámeček pro pojem „dětský voják“. Pro účely této studie jím bude rozuměna každá osoba mladší osmnácti let, která je členem pravidelných a nepravidelných ozbrojených skupin (státních i nestátních), která se přímo (aktivní bojovou činností) či nepřímo (týlová činnost – kuchař, nosič atd.), podílí na udržování ozbrojeného konfliktu. Při vymezení termínu ozbrojený konflikt se setkáváme s celou řadou definic založených na různých přístupech. Kvantitativní definice například Uppsalského projektu, kdy míra intenzity konfliktu je stanovena v závislosti na počtu obětí v průběhu celého konfliktu, je pro účel tohoto textu nedostačující. Proto se autor přiklání spíše ke kvalitativní definici konfliktu, například Heidelberského institutu, který definuje vnitrostátní konflikt jako opakované násilné střety se zřetelnými přestávkami (guerillové boje, četné teroristické útoky), kdy dochází ke sporu mezi vládou a nevládní skupinou, která se proti vládní moci aktivně postaví (opoziční, autonomistická, separatistická či guerillová uskupení).

2. Nezápadní výjimka!?

Dětský voják se stal jakýmsi symbolem afrického kontinentu, symbolem odchýlení od západní modernity. Stal se objektem nové „humanitární výpravy Západu“, objektem západního neo-intervencionismu, který vykazuje stejnou moralizující tendenci jako západní civilizační mise předešlých století. Současné humanitární diskurzy vnímají dětského vojáka jako symptom afrických postkoloniálních krizí. Snaží se postihnout základní rysy a „instrumentalizaci“ dětství v čase války. „Děťští válečníci nejsou výsadou afrického kontinentu, ani nejsou výrazem krizí, které dnes zasahují země Jihu v jejich modernizačním procesu“ (Jézéquel 2006: 3).

Historie „moderního světa“ a euroatlantické civilizace nám však nabízejí mnoho příkladů dětské rekrutace a využívání dětí v ozbrojených konfliktech. Připomeňme například dětskou křížovou výpravu z počátku 13. století, povinnou vojenskou službu pro chlapce od 10 let v Prusku ve 30. letech 18. století, roli dětských vojáků v americké občanské válce či využívání dětí nacistickou armádou. Ve velkých konfliktech 19. století a v obou světových konfliktech 20. století byly děti častými aktéry (oběťmi i šířiteli) válečného násilí. Historie západních společností a jejich koloniálního vývoje nám umožňuje porozumět tomu, že násilí na dětech v afrických ozbrojených konfliktech není ničím ojedinělým, žádným barbarstvím čistě afrických společností. Fenomén dětských vojáků není z historického hlediska pouze specifikem africkým. To, co se v průběhu vývoje západních společností proměňuje, je diskurz chápání dítěte a konceptualizace dětství. Například během americké občanské války nebo první světové války byla účast dětských vojáků chápána a hodnocena jako hrdinská. Válečná činnost těchto dětí byla heroizována a jejich případná smrt vnímána jako oběť ve jménu vyšších hodnot, které spojovaly daný národ (Audoin-Rouzeau 1993). Naopak účast dětských bojovníků v afrických válkách je dnes vnímána negativním způsobem, skrze viktimizaci dítěte v ozbrojených konfliktech. Žádná hodnota či vyšší zájem nemůže dnes legitimovat využívání dětí, jejichž válečné zapojení je pokládáno za výsledek násilí nebo manipulace ze strany dospělých. Práce Paula Richardse a Petera Krijna (1998) však připomíná také ten fakt, že afričtí děťští vojáci mají určité politické povědomí a že jejich válečné angažmá (z donucení) odráží často strategii zajištění přežití sebe, nebo svých blízkých.

3. Dědictví jako socio-kulturní kategorie

Historická paměť evropských společností jakoby setřela ze své minulosti násilí na dětech, to je naopak pokládáno za vlastní pouze africkým konfliktům (Audoin-Rouzeau 1993). Euro-americká společnost dnes legitimizuje intervenční snahy moralistického Západu v Africe, nicméně trpí velmi krátkou historickou pamětí. Současný západní diskurz přispívá k aktivizaci představy barbarské Afriky, jakéhosi obráceného zrcadla, které konfrontuje západní společnosti v jejich přesvědčení, že reprezentují vyspělejší civilizaci. Proto je nezbytné historické ohlédnutí, které nám umožní vstup do dimenze, v níž využívání dětí

v ozbrojených konfliktech subsaharské Afriky nabude zcela jiný smysl. Zdá se, že bychom nemohli porozumět fenoménu dětských vojáků aniž bychom porozuměli širokému historickému kontextovému rámci dětství v afrických společnostech.

Nejprve je nezbytné připomenout, že dětství není pouhou biologickou kategorií, ale tvoří také kategorii sociální, jejíž definice je závislá na kulturně-sociálním prostředí. Philippe Ariès (1973, dle Jézéquel 2006: 6) zastává názor, že vnímání dětství jako stavu nevinnosti a jako stavu odděleného od věku dospělosti, představuje z historického hlediska relativně nedávný jev čistě západních společností. Stejně tak pojem zákonného věku, ústřední kategorie v západních společnostech stejně jako v mezinárodních smlouvách, které limitují postihy dětských vojáků a jsou aplikovány také na africké společnosti. Tato percepce dětství bezpochyby do nich začala pronikat již od koloniálního období. Africké společnosti vyvinuly a uchovávají často vlastní kulturní modely dětství. To se odráží v pracích kulturních antropologů, kde je dětství v subsaharské Africe často spojováno s nejednoznačnou etapou, hybridním a nestálým stavem (Ferme 2001: 197–198). Ze stejného důvodu otázka dítěte ve válečné akci neexistovala. Podle Sabiny Lorigy (1996: 28, 43) byla na Západě položena otázka věkové hranice pro vojáky až ve druhé polovině 17. století, a to ze dvou důvodů. Prvním byla zvyšující se úmrtnost v nižším věku a druhým byly potíže evropských armád s disciplínou jejich nejmladších členů. V 19. století v několika letech v celé Evropě dojde k určité rekonceptualizaci dětství v armádě, kdy důraz začíná být kladen na systém premilitární přípravy. Asociace mezi válkou a „mužností“ mladistvých se tak vyvíjela pomalu během celého 19. století, aby se rozšířila a konsolidovala v první dekádě 20. století.

Na druhé straně toto propojení války a dětství na Západě významně inspirovalo sepsání mezinárodních konvencí týkajících se dětství. „Nemůžeme tvrdit, že tento nedávný západní fenomén, který zaznamenal v průběhu konfliktů 20. století vážné nedostatky, ovlivnil africký kontinent“ (Jézéquel 2006: 6). Rozdílnost mezi historií dětství v Africe a na Západě nelze vyjádřit pouze termíny odlišných představ. Různé ekonomické struktury integrují dítě velice různými způsoby. Například od konce 19. století západní společnosti směřují ke stažení dítěte ze systému ekonomické produkce a stávají ho do pozice čistého konzumenta systému. Postupně budou děti celkově vyloučeny z „dospělého“ světa práce a začne se prodlužovat období jejich závislosti na dospělých (Nieuwenhuys 1996: 238).

Historici a antropologové se shodují v tom, že západní společnosti vytvořily ostrou hranici mezi dětstvím a dospělostí. Oproti tomu v afrických společnostech dítě reprezentuje podstatnou jednotku pracovní síly. Sara Berry (1985, dle Jézéquel 2006: 7) se ve své práci *Otcové pracují pro své syny. Akumulace, mobilita a třídní formování v rozšířené komunitě Yoruba* věnuje ekonomickým transformacím a sociálnímu přenosu ve společnosti Yoruba a výstižně ukazuje, že vztah mezi dětmi a rodiči se vyvíjí, ale že percepce dítěte jako potenciální pracovní síly zůstává stále silná.

Historici se také zajímají o specifika mobilizace dítěte jako pracovní síly v afrických společnostech. Někteří autoři, jako například Paul E. Lovejoy (1989), zdůrazňují také to, že atlantický obchod s otroky zbavil řadu afrických společností jejich pracovní síly a velice brzy přispěl k využívání ženské a dětské práce jako nezbytnosti pro zachování potřeb tamních komunit. Škody způsobené obchodem s otroky by mohly vysvětlovat, proč africké společnosti učinily dítě důležitým zdrojem pracovní síly, mobilizovatelný jak v čase míru, tak v čase války. Byly to také právě děti, které se stávaly oběťmi atlantického obchodu. Odhaduje se, že například až jednu třetinu vyvezených otroků do „nového světa“ tvořily děti mladší čtrnácti let. V 19. století byly oběti transatlantického otrokářství tvořeny téměř ze 70 % muži, avšak s rostoucím počtem dětí (Lovejoy 1989: 381). Vývoj otrokářství v samotné Africe, které ne vždy souviselo s atlantickým obchodem, učinil z dítěte terč výběru v taktice naplňování a mobilizace pracovní síly a pracovního trhu.

Rosalind Shaw ve své práci *Paměti obchodu s otroky. Rituální a historická představa v Sierra Leone* ukazuje, že ústní tradice a lidová vyprávění byla plná příběhů o únosch dětí „zviřaty z houštin“ (Jézéquel 2006: 7). Tato vyprávění bezesporu odrážela strach komunit z útoků obchodníků s dětmi. Atlantický obchod a zvláště předkoloniální otroctví mělo značný vliv na instrumentalizaci dětství v čase míru a války v afrických společnostech. Samozřejmě existují rozdíly mezi jednotlivými společnostmi, v nichž nemusel vývoj otrokářství proběhnout stejným způsobem. Jedním z odlišujících faktorů může být dodržování zákazu otroctví v období kolonizace a skutečné osvobození dětských otroků. Nicméně zákaz otroctví umožnil v Africe vznik jiných forem mobilizace a využívání pracovní síly, nových forem, lépe adaptovaných na nové koloniální ekonomiky (Cooper et al. 2000: 107–130).

Postkoloniální období je z hlediska využívání dětí lépe zmapováno, zvláště v zemích, ve kterých po dosažení nezávislosti vypukly ozbrojené konflikty. Role, kterou sehrávali a sehrávají mladiství bojovníci a dětští vojáci v těchto zemích, povzbudila řadu sociologů, antropologů a politologů ve výzkumu nedávné historie. Například Abdullah Ibrahim (1998) ve svém článku o politické mobilizaci mládeže v Sierra Leone odhaluje, že rekrutace mladistvých během občanské války se dlouhodobě vtiskla do prodloužení politické kultury násilí a mobilizace mládeže politickými elitami již od roku 1970. Rekrutace dětských vojáků politicko-vojenskými podnikateli udržovala podobnosti s mobilizační dětské pracovní síly v případech exploatace diamantů v čase míru. Takové práce se pokoušejí prokázat spojení otázky dětských vojáků s využíváním dětské práce v dlouhodobém historickém horizontu v afrických koloniálních a postkoloniálních ekonomikách. Všudypřítomný obraz dětského vojáka, vnímaného jako „scestnost“ moderní doby, brání porozumět souvislostem, které existují v páchání násilností na dětech v čase války, ale stejně tak v čase míru. Dnes obraz nezletilého dítěte, využívaného v povrchových dolech Sierra Leone či východního Konga, nevyvolává stejné emoce a mezinárodní mobilizaci jako dětští vojáci. Přesto však existuje velice těsné propojení mezi těmito dvěma obrazy.

4. Dětská rekrutace v mezinárodním právu

Současné mezinárodní standardy považují využívání dětí jako vojáků za porušování lidských práv. Zákaz rekrutace osob pod stanovenou věkovou hranicí se poprvé objevuje roku 1977 v Dodatkových protokolech I a II k Ženevským konvencím z roku 1949. Oba Dodatkové protokoly zakazují nábor dětí pod 15 let do ozbrojených sil a využití dětí mladších patnácti let ve válečném stavu. Oba protokoly zdůrazňují právo dítěte na péči, respekt a ochranu (Amnesty International 2004: 2).

Opční protokol Konvence práv dítěte, vztahující se k zapojení dětí do ozbrojených konfliktů, zvyšuje věkovou hranici dítěte pro vstup do ozbrojených složek a zakazuje jakoukoli nucenou rekrutaci osob mladších osmnácti let (článek 2). Vstup je povolen věkovou hranicí nad 18 let, a to do ozbrojených složek státu za přesně stanovených podmínek, které mají zajistit dobrovolnost takového vstupu (článek 3). Čtvrtý článek protokolu říká: „ozbrojené skupiny, které jsou odlišné od ozbrojených sil státu by neměly za žádných okolností rekrutovat či používat ve válečných situacích osoby, jejichž věk je nižší než 18 let“. Stanovení této věkové hranice ovšem nebrání dobrovolné rekrutaci dětí ve věku 15 až 18 let, a to z hlediska jejich začleňování do ozbrojených složek státu skrze vojenské vzdělávací instituce.

V podobném duchu je nesena i *Konvence číslo 182 Mezinárodní organizace práce* (článek 3), vztahující se na zákaz a okamžitou eliminaci nejhorší formy dětské práce. Ta zahrnuje zákaz nucené či povinné rekrutace osob mladších osmnácti let k použití v ozbrojeném konfliktu. *Africká charta práv a blahobytu dítěte* v článku 22 hovoří o tom, že všechny členské státy by měly „zajistit všemi nezbytnými prostředky, aby se žádné dítě přímo neúčastnilo válečných akcí a zvláště se zdržely rekrutace jakéhokoli dítěte“ (Organization of African Unity 1999).

Rehabilitace dětských vojáků by měla být prvořadým zájmem mezinárodního práva. Článek 6 *Opčního protokolu ke Konvenci práv dítěte* (2000) vyzývá členské státy k použití „všech potřebných prostředků k zajištění toho, aby osoby v jejich jurisdikci zrekrutované a použité ve válečných akcích v rozporu s tímto Protokolem byly demobilizovány či jiným způsobem propuštěny z vojenské služby. Členské státy by měly, pokud je to nezbytné, poskytnout těmto osobám odpovídající pomoc k jejich psychickému a psychologickému zotavení a sociální reintegraci“.

Dětská rekrutace byla označena za zločin také Římským statutem, ustavujícím Mezinárodní trestní soud, a to jak v ozbrojených konfliktech mezinárodních, tak domácích. Římský statut kriminalizuje odvozy dětí pod 15 let do ozbrojených sil či skupin (tento zákaz se vztahuje, jak na vládní armády, tak na opoziční ozbrojené skupiny). Definice dětské vojenské participace Statutu zahrnuje přímé zapojení v boji, činnosti spojené s bojem, jako je průzkum, sledování, sabotáž, léčka, kurýr, nosič (Amnesty International 2004: 5). V mezinárodních dokumentech ošetřujících dětská práva v situacích ozbrojených konfliktů a jejich vojenské účasti, obecně tak existují různé standardy, s různě vymezenou věkovou hranicí a různým vymezením pojmu vojenské zapojení.

5. Trestní odpovědnost dítěte

Mezinárodní právo nestanovuje jednoznačně odpověď na otázku, zda by měli být bývalí děťští vojáci obžalováni a souzeni za zločiny, kterých se dopustili během ozbrojeného konfliktu. Například *Opční protokol Konvence práv dítěte vztahující se k účasti dětí v ozbrojených konfliktech* neobsahuje žádná zvláštní opatření k možnému obžalování dětských vojáků, ani opatření stanovující příslušný věk trestní odpovědnosti, tedy věk, kdy je možné mladistvému člověku přiznat určitou míru odpovědnosti za jeho „špatné“ jednání a zahájit trestní vyšetřování. Podobné vyznění nabývá také například již zmíněný Statut Mezinárodního trestního soudu, který v článku 26 stanovuje svou nekompetentnost nad osobami, které v době spáchání údajného trestného činu byly ve věku nižším osmnácti let. Soud tedy limituje své kompetence a nestanovuje tak pravidlo obecného mezinárodního práva. Vždyť trestní odpovědnost dítěte za genocidu, zločiny proti lidskosti či válečné zločiny nejsou v principu vyloučeny mezinárodním právem. Naopak *Konvence práv dítěte* naráží na porušování trestního práva pojícího se s porušováním nebo zanedbáváním zákazů mezinárodního práva. Statut Mezinárodního trestního soudu ukazuje, že státy přijaly formulaci a řešení článku 26, aby neriskovaly střet mezi Statutem a národními jurisdikcemi kvůli minimálnímu věku trestní odpovědnosti (Arzoumanian, Pizzutelli 2003: 843). Mezinárodní trestní soud tak nechává kompetence ve věcech trestní odpovědnosti osob mladších osmnácti let na národních jurisdikcích.

Před těmi budou děťští vojáci, považováni za odpovědné ze zločinů proti mezinárodnímu právu, souzeni jako jiné děti, které se dostanou do konfliktu se zákonem daného státu. Veškeré mezinárodní a regionální normy, vztahující se na soudnictví mladistvých, by měly být respektovány. Zvláště národní legislativa by měla počítat s věkovým limitem, pod kterým není dítě trestně odpovědné. Dále řízení před národní justicí by mělo garantovat právo být vyslyšen, právo mít spravedlivý proces a právo zvláštního zacházení s ohledem na potřeby dítěte (Konvence práv dítěte 1989: článek 12, 40). V některých případech byly například dětem záměrně podávány drogy, tedy nebyly ve stavu kontroly svých činů, nebo byly pod hrozbou smrti nuceny ke krutostem. Je tak velmi nepravděpodobné obvinít a trestně stíhat někoho, kdo byl zjevně mimo kontrolu svého jednání ne vlastním zaviněním. V případech zastrašování je možné argumentovat skutečností, že pachatel jednal pod nátlakem, v zájmu vlastní obrany či zmírnění případného potrestání. V takových případech nemůže být aplikován ani trest smrti proti osobám, kterým bylo v době spáchání trestného činu méně než 18 let (Konvence práv dítěte 1989: článek 37).

Nízký věk dětských vojáků není jediným prvkem, braným v úvahu, pokud hodnotíme otázku jejich trestní odpovědnosti. Děťští vojáci, alespoň ti, kteří jsou mladší patnácti let, jsou především oběťmi válečného zločinu. Byli zrekrutováni a využiti pro bojové účely. Koherence práva by také vyžadovala, aby národní tribunály soudily pouze děti, jejichž rekrutace a účast na válečných akcích jsou tolerovány mezinárodním právem. Například u osob ve věku mezi šestnácti a osmnácti lety, které dobrovolně vstoupily do

ozbrojených sil země, jejíž legislativa dovoluje tento typ rekrutace (Arzoumanian, Pizzutelli 2003: 845). Tento požadavek koherence, společně s faktem, že děti mladší patnácti let nedisponují obecně dostatečnou soudností a rozlišovacími schopnostmi, by měl přimět národní legislativy stanovit věkovou hranici trestní odpovědnosti pro zločiny proti mezinárodnímu právu alespoň na 15 let. V Africe bylo vynesení rozsudků nad dětskými vojáky za zločiny proti mezinárodnímu právu přijato na základě různých přístupů a s velmi rozdílnými výsledky.

Obecně existuje shoda v tom směru, že vývoj dětské mentality, psychiky a sociálních kapacit nenásleduje v univerzálním sledu podle biologických faktorů. K rozvoji těchto kapacit dochází spíše díky souhře faktorů biologických a sociálněkulturních. Psychologické a neurologické dospívání poskytuje strukturu k individuálnímu dětskému vývoji, který se formuje každodenní zkušeností uvnitř specifického kontextu. V podmínkách ozbrojeného konfliktu jsou děti obvykle nuceny převzít různé odpovědnosti náležící dospělým (jako opatrovníci, živitelé či poskytovatelé emocionální podpory). Mohou být zapojeny například do určitých zdravotnických opatření, vedoucích k detailní znalosti anatomie, onemocnění a lékařských procedur, což je za jiných podmínek považováno za specializovanou „dospělou“ dovednost (Brett, Specht 2004: 6–7).

V současné debatě o pozici a také trestní odpovědnosti dětí v situacích ozbrojených konfliktů neznámá často argument, že děti mají potenciál sehrávat důležitou roli ve svém vlastním vývoji, ovlivňovat své vlastní prostředí a především mají schopnost rychlé adaptace. Přestože nechceme nikterak snižovat vliv a dopad násilí na děti, diskurz směřuje k výhradní percepci dítěte jako oběti, jako pasivního příjemce násilí, které je na něho přenášeno dospělými. Pojmy jako „trauma“ a „poškození“ dominují zprávám o dětech žijících v konfliktu zasažených podmínkách.

Podle Harta a Tyrera (2006: 9) existuje pro to několik možných důvodů. Za prvé, vzhledem k faktorům, jako je nižší postava dětí a relativní nedostatek porozumění událostem, jsou mladší děti více náchylné podlehnout efektům násilného konfliktu, než adolescenti a dospělí civilisté. Za druhé, percepce dětí jako obětí vychází z vnímání dětství v rámci evropského a severoamerického kulturního okruhu. Život dítěte by měl probíhat výhradně uvnitř bezpečného, pečovatelského prostředí, odděleného od „drsných“ skutečností dospělých. Veškeré situace, které by bránily takové separaci, jsou vnímány jako nepříznivé pro život dítěte. Samozřejmě ozbrojený konflikt patří mezi ty nejextremnější situace a v takových jsou děti, které jsou jím postiženy, nevyhnutelně vnímány jako oběti. Za třetí, všeobecné představy o dětech a ozbrojeném konfliktu bývají posilovány představami prezentovanými humanitárními organizacemi. Pro potřebu upoutání pozornosti a získání podpory organizace obvykle využívají a tím posilují předpoklad o dětské viktimizaci a pasivitě vzhledem k násilí.

Pojem dětský voják se musí vyrovnávat s tradičním rozlišením mezi kategoriemi „dítě“ a „dospělí“. U dětských vojáků nerozeznáváme obecné atributy vázající se na dětství (jako je zranitelnost) a ani ty, které jsou nezbytné pro to být dospělým vo-

jákem (jako jsou smysl pro zodpovědnost či válečná etika) (Honwana 2000: 59). Asociace termínů dítě a voják vzbuzuje jistý paradox a pojem dětský voják představuje veliké dilema. Děťští vojáci jsou stále dětmi, ale již nejsou nevinní, vykonávají úkoly stavějící je do pozice dospělých, ale nejsou ještě dospělými. Vlastnění zbraně a právo zabíjet je umísťuje mimo kategorii dětství, ale tyto atributy nestačí pro to, umístit je plně do kategorie dospělých, a to zvláště díky jejich věku a nevyspělé psychice. Nacházejí se v jakési zóně stínu, v nejasném přechodovém prostoru dvou světů (dětství a dospělost), mezi kterými dochází na té intimní rovině k vážným rozporům. Navíc jejich životy jsou utvářeny dvojnásobnými zkušenostmi v podmínkách, kde jejich chování a jejich činy nabývají podoby „quasi-děti“ či „krypto-dospělých“ (Honwana 2000: 60). Na jedné straně nejsou děti považovány za schopné dostatečně rozlišit plnou odpovědnost za zločiny, které by mohly spáchat v situaci ozbrojeného konfliktu. Na straně druhé násilnosti, které tyto děti mohou spáchat a ohled na práva jejich obětí, nás nutí k hlubšímu zkoumání, než jen ke zjednodušujícím či moralizujícím analýzám, které představují tyto děti jako jediné oběti (Arzoumanian, Pizzutelli 2003: 828–829).

Děťští vojáci jsou plnými aktéry ozbrojených konfliktů, byť jejich „akční kapacita“ je specifická. Alcinda Honwana (2000: 60) hovoří o tzv. kapacitě taktického činu, která odpovídá okamžitým okolnostem válečného prostředí, v němž se děti nacházejí a maximalizují efektivnost adaptace na takové podmínky. Máme tedy považovat dětské bojovníky za pasivní oběti, čisté příjemce, v nichž se slévají toky násilí? Nebo je třeba na ně pohlížet jako na úmyslné aktéry, plně schopné a odpovědné za své činy? Není snadné odpovědět na tyto otázky, neboť zmírňující okolnosti a emocionální stav těchto dětí odlišují případ od případu. Avšak jejich válečné činy jsou komplexní a jistě překonávají zjednodušující a moralizující analýzy, které popisují tyto děti jako pouhé oběti. V procesu, v němž jsou zařazeny a transformovány, se spojují rozpory dvou protikladů – nevinnosti a viny. I když nemohou být pokládány za zcela odpovědné ze svých činů, nelze ani předpokládat, že nemají žádné vědomí (a svědomí) o svých činech.

Otázku aktivní či pasivní role dětských vojáků bychom mohli zodpovědět několika způsoby. Například podle Anthony Giddense (1984: 9), „činitelem“ je každá osoba mající určitou transformační kapacitu vybavenou mocí intervenovat nebo se zdržet. Čin je vázán na moc. Pro jeho přímé realizování musí být jedinec schopný vykonávat určitou moc. Moc individua může být limitována celou řadou okolností. Nemít na výběr (jak je často argumentováno u dětských vojáků) neznamena, podle Giddense, nemožnost činnosti jako takové. Moc je chápána jako vztah autonomie a závislosti mezi aktéry, jako vztah v kontextu sociálních interakcí. Veškeré formy závislosti nabízejí určitou míru, kde podřízené jednotky mohou vždy ovlivnit činy svých nadřízených jednotek. Tato koncepce akce a moci staví dětské vojáky do pozice aktivních aktérů v plném rozsahu, v míře, kde mohou, za určitých okolností mobilizovat dostačující zdroje pro změnu činnosti svých nadřízených.

Abychom se vyhnuli zjednodušení při posuzování motivů jednání dětských vojáků, je třeba rozlišit mezi pojmy *strategie* a *taktika*. „Strategie vyžaduje místo, které definujeme jako vlastní a tedy schopné sloužit jako báze ke správě řízení vztahů se zřetelnou vnější stranou (konkurenti či protivníci). Oproti tomu taktika je aktem promyšleným, ve které absentuje vlastní základna a nemůže být označena jako autonomní a úplný souhrn. Taktika je pouze místem toho druhého. Také musí používat území, které je jí vnučeno. Je pohybem do zorného pole nepřítele. Koná ráz na ráz. Profituje z příležitostí a je na nich závislá. Toto místo jí dovoluje bez pochyb pohyblivost, ale s rizikem časově omezených možností, které nabízí daný okamžik“ (de Certeau 1990, dle Honwana 2000: 75). Jak tedy de Certeau velmi zřetelně ukazuje, taktika je uměním slabého, který musí neustále manipulovat událostmi, aby je zvrátil ve své vhodné příležitosti. Mladí bojovníci tak využívají kapacitu taktického činu. Touto kapacitou se rozumí specifický typ jednání, kterým čelí momentálním a konkrétním podmínkách svého života, s cílem maximalizovat příležitosti vytvářené násilným a vojenským prostředím. Jejich činy však vycházejí z pozic slabších. Taktické akce nejsou plánovité, ale konají se ad hoc, využívají každou příležitost v každém okamžiku.

Vytvářejí si vlastní svět, prostředí politického násilí a teroru, v němž jsou nuceni jednat. Vytvářejí prostor pro udržení komunikace se svými rodinami a blízkými osobami, i když často jen tajně. Stejně tak si vytvářejí prostor pro hry a zábavu (hry, plavání, poslech hudby, tanec). Naučili se podvádět a využívat poradce předstíráním falešné identity, zkoušejí uniknout, hrají si na hloupé, ve snaze vyhnout se plnění nebezpečných úkolů či dodržování určitých pravidel. Někteří mezi nimi jsou si zcela vědomi činů a krutostí, které spáchali a často spáchali více zločinů, než pouze ty, které se odehrávaly v rámci plnění vojenských úkolů. Jednali tak díky své nedospělosti, snaze pomstít se, závisti či žárlivosti apod., nebo v naději, že dosáhnou odměny a uznání ze strany svých velitelů (Honwana 2000: 76).

Mnoho z dětských vojáků, kteří se stali oběťmi válečných zločinů a zločinů proti lidskosti, se během své vojenské služby transformuje do nejkřutějších a nejnásilnějších vrahů. V tomto procesu transformace vykonávají svou „čistou akční kapacitu“, při využití všech možností, které jim umožňují postavit se nátlaku, kterému jsou vystaveni. Jestliže jejich taktizování je komplexní činností, která zahrnuje zároveň kalkulace a machinace na straně jedné a zranitelnost (vycházející z pozice slabosti dítěte) na straně druhé, taktičtí aktéři jsou tak aktivními činiteli nacházejícími se v jakési definiční mezeře, která se pohybuje na hranici prostoru oběti a pachatele.

Vzhledem k současné povaze konfliktů, ve kterých jsou často využívány děti, dochází k mnoha případům, kdy děti nejednají dobrovolně, v některých případech jsou jim proti jejich vůli aplikovány různé návykové látky, což je činí v případném posuzování jejich zločinů trestně neodpovědnými. V jiných případech jsou děti zastrášovány či trestány a páchají tedy trestné činy pod násilným tlakem. Nicméně je velmi důležité v případech, kdy osoby mladší osmnácti let jednají zcela dobrovolně, mají plnou kontrolu nad svým jednáním,

hodnotit jejich jednání jako plně odpovědné. Avšak z pohledu humanitárních organizací je třeba vzít do úvahy jejich věk a jiné polehčující faktory, například zda došlo u konkrétního jedince k únosu a bylo s ním ze strany jeho velitelů brutálně zacházeno, páchal trestné činy dobrovolně, ale v důsledku psychického a fyzického nátlaku apod. Takovýto přístup tedy snižuje míru dětské odpovědnosti za spáchané zločiny.

Často dochází k opomíjení role mladistvých velitelů (ve věku mezi šestnácti a osmnácti lety), jejichž jednotky jsou odpovědné za masové násilnosti, vraždy, znásilnění aj., kteří jednají z vlastní vůle a bez donucení a kteří brutalizují ostatní (většinou mladší) děti a nutí je k páchání takových krutostí. V každém případě by měli být obviněni dospělí velitelé dětských jednotek, kteří ovládají dětské vojáky a ti, na základě jejich rozkazů, naplňují jejich vůli. To činí velitele trestně odpovědnými za akce jejich podřízených, kterým dávají rozkazy k páchání násilností. Trestní odpovědnost nesou velitelé i v případech, kdy nezabránili v páchání trestné činnosti svým podřízeným, kteří jednali svévolně bez přímého rozkazu nadřízeného (Římský statut, článek 28). Je otázkou, zda označení konkrétního jedince za trestně odpovědného za činy spáchané jeho jednotkou, nepovede k podpoře vědomí beztrestnosti u osob, které mu podléhaly a odmítnutí spravedlnosti pro jejich oběti.

Proto aby byly děti ušetřeny traumatu z vynesení rozsudku, někteří autoři navrhují alternativu v podobě amnestie, použitelnou zvláště na děti a ostatní osoby účastníci se rehabilitačních programů (Reis 1997: 654). Takovýto přístup byl použit například v Demokratické republice Kongo nebo v Libérii. Usmíření a prevence možného budoucího násilí může být dosaženo také nejustičními mechanismy, doplňujícími soudní procedury, jako například tzv. komise pravdy a usmíření či systém reparací, nebo tradiční rituály apod. (Olson 2002: 173–189). Zdá se, že tento typ mimosoudních mechanismů může realizovat stejné justiční cíle a cíle sociálního usmíření jako práce soudních tribunálů a přitom zajišťující readaptaci a reintegraci dětských vojáků.

Amnestie, explicitní či implicitní, je častým prostředkem používaným v situacích, kdy je zapotřebí se vyrovnat s otázkou dětské odpovědnosti za zločiny proti mezinárodnímu právu. V roce 1995 ředitel Komise pro spravedlnost a mír Samuel Woods popisoval postoj liberijské společnosti ohledně otázky trestní odpovědnosti dětských vojáků a vysvětlil výběr svého přístupu důvody právními a kulturními následujícími způsoby: „Žádné dítě nebylo obžalováno za spáchaní zločinů během naší občanské války. Naše společnost nemíní trestat děti za jejich účast při krutostech. Základním krokem je spíše rehabilitovat je. Přání neobžalovávat děti je zakotveno v Konvenci práv dítěte, stejně tak v našich národních zákonech, které pojmají děti jako nevinné. Z kulturního hlediska, odpovědnost za špatné věci náleží rodičům nebo těm, kteří vedli děti do páchání zločinů, spíše než samotným dětem“ (Arzoumanian, Pizzutelli 2003: 846).

Amnestie se ukázala uváženým řešením také v Demokratické republice Kongo. Vláda v roce 2000 vyhlásila program demobilizace dětských vojáků (dívek a chlapců mladších osmnácti let) a tím způsobem vyřešila otázku eventuální odpovědnosti těchto dětí za válečné zločiny.

Od roku 1994 Rwanda čelí nerovnováze mezi vůlí ospravedlnit oběti genocidy na jedné straně a nedostatky v jejím právním systému na straně druhé. Aby se předešlo beztrestnosti a přitom se zajistila dostatečná rychlost právních procedur, byl v roce 1996 vyhlášen první základní zákon pro vynášení rozsudků nad osobami obviněnými ze zločinu genocidy, nebo zločinů proti lidskosti (Loi organique No. 08/96). Zákon rozčlenil osoby obviněné ze zločinu genocidy nebo ze zločinů proti lidskosti do čtyř kategorií podle závažnosti spáchaných trestných činů a ustavil zvláštní proceduru doznání a obhajoby viny, umožňující dosáhnout snížení trestu (tamtéž, článek 15 a 16). Pro účely posouzení trestných činů spáchaných mladistvými osobami ustavil základní zákon uvnitř každé ze čtyř zvláštních komor křesla obsazená třemi úředníky pro děti (tamtéž, článek 19 a 21).

Vytvořením takovýchto orgánů, společně s jejich mimořádnými kompetencemi v případě justice mladistvých, došlo k vytvoření nového důležitého aspektu rwandského trestního systému. Toto uspořádání se připojilo k pravidlu trestního zákoníku, který předpokládá snížení trestu pro děti ve věku mezi čtrnáctým a osmnáctým rokem a implicitně tak stanovuje věkovou hranici trestní odpovědnosti na 14 let (Arzoumanian, Pizzutelli 2003: 848). Celkově tento režim garantoval, alespoň formálně, osvobození všech dětí obviněných ze zločinů spojených s genocidou, kterým v době spáchání trestných činů bylo méně než 14 let. Stejně tak měl garantovat vynesení rozsudků zvláštních soudců nad těmi, kteří v době spáchání trestných činů dosáhli věku čtrnáti až osmnácti let.

Základní zákon z roku 1996 však nepřinesl kýžené výsledky. Na konci roku 1999 bylo souzeno zvláštními komorami vytvořenými za účelem shledání zločinů genocidy pouhých 2 406 osob, zatímco okolo 121 500 osob, z toho 4 454 dětí, bylo stále drženo ve věznicích (Moussalli 2000, dle Arzoumanian, Pizzutelli 2003: 848). Rwandský právní systém nebyl schopný vypořádat se s výjimečnou situací zapříčiněnou genocidou. Koncem roku 1999 disponoval pouze 104 úředníky, 55 advokáty a 87 právními obhájci (tamtéž). Proto došlo o dva roky později, v roce 2001, k nahrazení stávajícího soudního systému lidovým a účastnickým systémem, zvaným „gacaca“. V témže roce došlo k vyhlášení nového základního zákona, který stanovil gacacu jurisdikčním rámcem ve všech administrativních jednotkách Rwandy (Gaparayi 2001).

Přesto systém gacaca nepředpokládá žádné procedurální garance týkající se dětí. Osoby, které byly v době spáchání trestného činu ve věku mezi čtrnáctým a osmnáctým rokem, obviněné ze zločinu genocidy nebo zločinů proti lidskosti podstupují stejnou proceduru jako jiní dospělí, před stejnými orgány jako dospělí. Pokud jsou shledáni vinnými a odsouzeni, nedostává se jim žádného zvláštního přístupu, např. zmírnění trestu s ohledem na věk apod. (Arzoumanian, Pizzutelli 2003: 850).

Mírovou dohodou z Lomé, podepsanou 7. července 1999 vládou a rebely Sierra Leone, se strany konfliktu zavázaly ustavit tzv. Komisi pravdy a usmíření. V důsledku toho parlament Sierra Leone přijal v únoru 2000 Akt Komise pravdy a usmíření. Nicméně nová eskalace bojů zablokovala mírový proces a Komise vznikla až v červenci

2002. Mezitím vláda Sierra Leone požádala Spojené národy o zřízení Zvláštního tribunálu (Schabas 2003: 1035–137). Ten vznikl v roce 2002 na základě rezoluce Rady bezpečnosti Spojených národů ze 14. srpna 2000. Úkolem Zvláštního tribunálu pro Sierra Leone mělo být souzení těch, kteří nesli nejtěžší odpovědnost za zločiny spáchané v průběhu konfliktu, zvláště vůdců, kteří svým jednáním znemožnili průběh mírového procesu v Sierra Leone.

V otázce trestní odpovědnosti dětských vojáků byl zvolen způsob podrobení dětí soudnímu procesu před tribunálem respektujícím mezinárodní normy justice mladistvých. Kompetence Tribunálu byla limitována na osoby starší patnácti let a předpokládalo se, že věk, stejně tak jako perspektiva readaptace a mezinárodní normy v oblasti práv dítěte, budou zohledňovány v průběhu soudního řízení s osobami ve věku mezi patnáctým a osmnáctým rokem. Zvláštní tribunál pro Sierra Leone je tak první mezinárodní jurisdikcí kompetentní pro souzení mladistvých do osmnácti let, jehož statut obsahuje pravidla, která upravují mezinárodní normy v oblasti justice mladistvých.

Všechny relativní předpoklady pro souzení mladistvých byly včleněny do statutu Tribunálu s myšlenkou, že „takový rozsudek byl v každém případě nepravděpodobný a že komise pravdy a usmíření byla institucí vhodnější pro zacházení s mladistvými“ (Arzoumanian, Pizzutelli 2003: 854). Z pragmatického pohledu bylo rozhodnutí obvinít či neobvinít děti ponecháno na prokurátorovi. V důsledku toho prokurátor Tribunálu David Crane několikrát prohlásil, že by nemohl stíhat žádné dítě, čemuž odpovídala také strategie jeho úřadu, která se soustředila spíše na stíhání odpovědných osob za dětskou rekrutaci a jejich využívání (Special Tribunal for Sierra Leone 2002).

Oproti tomu mnoho dětí podstoupilo slyšení před Komisí pravdy a usmíření v pozicích jak obětí, tak odpovědných za spáchané trestné činy. Od srpna do ledna 2003 komise vyslechla více jak 8 000 výpovědí od obětí, svědků a pachatelů. Následovaly první analýzy z 1 300 výpovědí, které zahrnovaly zprávy o 200 případech znásilnění nebo sexuálního násilí a více jak 1 000 zabití. Přibližně 10 % z těchto případů bylo páčáno dětmi. Z výpovědí bylo zaznamenáno na 3 000 obětí, které byly zasaženy téměř 4 000 násilnými činy, zahrnujícími únosy, amputace, zabíjení, mučení, znásilnění a jiné formy sexuálního zneužívání a rabování (The Sierra Leone Truth and Reconciliation Commission 2004: 3).

6. Shrnutí

Otázka odpovědnosti dětských vojáků, kteří se měli dopustit zločinů proti mezinárodnímu právu, je z těch, na které nenacházíme jednoznačnou odpověď. Analýza mezinárodních standardů v oblasti justice mladistvých nám přesto poskytuje důležité informace. Zdá se však, že uchopitelnějším prostředkem pro zodpovězení otázek trestní odpovědnosti dětských vojáků jsou nejustiční mechanismy. Řešení, které se jeví jako prostředek lépe sloužící zájmu dítěte, je takové, které se orientuje na mimosoudní procedury, jako jsou například komise pravdy a usmíření, doprovázené rehabilitačními programy a programy sociální reintegrace.

V případech soudních procesů s dětskými vojáky by měly být dodržovány mezinárodní standardy. Často podmínky, za kterých jsou v některých národních systémech drženy děti, jsou považovány za kruté, nehumánní a degradující v důsledku nedostatku stravy, nedodržování kapacitních norem detenčních zařízení či nedostatečnou separací od dospělých vězňů, což může vést k opětovnému zneužívání dětí. Častým argumentem, především ze strany nevládních organizací je, že obžalování jakéhokoli dítěte stigmatizuje všechny děti a zabraňuje jejich reintegraci do společnosti. Přesto, pokud osoby mladší osmnácti let jsou obžalovány, děje se tak pouze u těch nejzávažnějších provinění a velice zřídka. Tedy nemusí docházet na základě ojedinělých soudních řízení s nezletilými osobami ke stigmatizaci všech bývalých dětských vojáků.

Válka se pro dětské vojáky stala světem jejich života nejen pro současnost, ale také pro budoucnost. Někteří již ani nemohou přemýšlet mimo tento válečný kontext. Jejich předčasné začlenění do této kultury teroru a násilí v nich vyvolalo přesvědčení a přijetí takového jednání za normu sociální existence. Někteří děťští vojáci byli takto formováni již od velmi nízkého věku, často od 5 a 6 let. Pro takové děti se válka stala jedinou věcí, kterou znají za svého života a v dalším jeho průběhu uplatňují znalosti a dovednosti v ní získané pro maximalizaci naplnění svých cílů. Děťští vojáci tak představují příklad taktických aktérů, kteří svým jednáním reagují na požadavky a tlaky svého života.

Summary

This paper explores the child soldiers' criminal responsibility in the frame of armed conflicts. It is reminded, that the phenomenon of the child soldiers is closely bound up with the history of the West. The article presents the process of conceptualization of childhood in the Euro Atlantic civilization and the effects of colonialism on Africa's conceptualization of childhood.

Text analyses in which way the definition of the child is used by the international law, particularly in which way there is legal defining and warranting the child's participation in armed groups and troops and child's participation in armed conflicts. The main focus of the paper is stressed on the question of child soldiers' individual criminal responsibility, which is codified by the international law in the area of using and abusing child soldiers. Text observes crucial dilemma of criminal responsibility of the children, who committed serious crimes against the international law or national law during armed conflict. This problem is completed with several country examples of practices of dealing with the dilemma of criminal responsibility of the children in its post conflict reconstruction process.

Seznam literatury a dalších pramenů

- AMNESTY INTERNATIONAL (2004): Child Soldiers. Criminals or Victims? Amnesty International (<http://www.amnesty.org/en/library/asset/IOR50/002/2000/en/f1883757-dc60-11dd-bce7-11be366d687/ior500022000en.pdf>).
- ARZOUMANIAN, N.; PIZZUTELLI, F. (2003): "Victimes et bourreaux: questions de responsabilité liées à la problématique des enfant-soldats en Afrique." *Revue Internationale de la Croix-Rouge*, vol. 85, no. 852, décembre, 827–856 (http://protection.unsudanig.org/data/child/international_experience/Arzoumanian,%20IRRC,%20Victimes%20et%20bourreaux%20-%20la%20problematique%20.pdf).
- AUDOIN-ROUZEAU, S. (1993): *La Guerre des enfants 1914–1918. Essai d'histoire culturelle*. Paris: Armand Colin.
- BRETT, R.; SPECHT, I. (2004): *Young Soldiers: Why They Choose to Fight?* Boulder: Lynne Rienner.
- CONVENTION ON THE RIGHTS OF THE CHILD. 1989. International Committee of the Red Cross (<http://www.icrc.org/ihl.nsf/FULL/540?OpenDocument>).
- COOPER, F.; HOLT, T.; SCOTT, R. (2000): *Beyond Slavery: Explorations of Race, Labor and Citizenship in post-emancipation Societies*. Chapel Hill: University of North Carolina Press.
- FERME, M. (2001): *The Underneath of Things. Violence, History and the Everyday Life in Sierra Leone*. Berkeley: University of California Press.
- GAPARAYI, T. (2001): "Justice and social reconstruction in the aftermath of genocide in Rwanda: an evaluation of the possible role of the gacaca tribunal." *African Human Rights Law Journal*, Vol. 1, 78–106 (http://www.chr.up.ac.za/centre_publications/ahrlj/journals/ahrlj_vol01_n001_2001.pdf).
- GIDDENS, A. (1989): *The Constitution of Society*. Cambridge: Polity Press.
- HART, J.; TYRER, B. (2006): *Research with Children Living in Situation of Armed Conflict: Concepts, Ethics & Methods*. University of Oxford: Refugee Studies Centre (<http://www.rsc.ox.ac.uk/PDFs/workingpaper30.pdf>).
- HONWANA, A. (2000): "Innocents et coupables : les enfants soldats comme acteurs tactiques." *Politique africaine* 80, 58–78 (http://horizon.documentation.ird.fr/exl-doc/pleins_textes/pleins_textes_7/polaf/pdf/080058.pdf).
- IBRAHIM, A. (1998): "Bush Path to Destruction. The Origin and Character of the Revolutionary United Front/Sierra Leone." *The Journal of Modern African Studies* 36 (2), 203–235 (<http://www.jstor.org/stable/161403>).
- JÉZÉQUEL, J. (2006): "Les enfants d'Afrique, un phénomène singulier? Sur la nécessité du regard historique." *Vingtième siècle. Revue d'histoire* No 89, janvier–mars (<http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/IMG/pdf/0605-JEZEQUEL-FR-2.pdf>).
- KRIJN, P.; RICHARDS, P. (1998): "Youths in Sierra Leone: 'Why We Fight.'" *Africa. Journal of the International African Institute* 68 (2), 183–210.
- LOI ORGANIQUE No. 08/96 du 30 août 1996 sur l'organisation des poursuites des infractions constitutives du crime de génocide ou de crimes contre l'humanité, commises à partir du 1er octobre 1990. *Journal Officiel de la République Rwandaise*, No. 17, 1 septembre (www.asf.be/FR/FRnews/Rwanda_instance/Loi_organique_8_96.pdf).
- LORIGA, S. (1996). "L'épreuve militaire." In *Histoire des jeunes en Occident*. Ed. Levi, G.; Schmidt, J.-C. Paris: Seuil, 26–51.
- LOVEJOY, P. (1989): "The Impact of the Atlantic Slave Trade on Africa." *The Journal of African History* 30 (3), 365–394. Cambridge University Press (<http://www.jstor.org/stable/182914>).
- NIEUWENHUYIS, O. (1996): "The Paradox of Child Labor and Anthropology." *Annual Review of Anthropology* Vol. 25, 237–251. *Annual Reviews* (<http://www.jstor.org/stable/2155826>).
- OLSON, L. 2002. "Mechanisms complementing prosecution." *Revue internationale de la Croix-Rouge*, No. 845, mars, 173–189 ([http://cicr.org/Web/eng/siteeng.nsf/htmlall/59kcvx/\\$File/173-190-Olson.pdf](http://cicr.org/Web/eng/siteeng.nsf/htmlall/59kcvx/$File/173-190-Olson.pdf)).

Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the involvement of children in armed conflict. (2000). International Committee of the Red Cross (<http://www.icrc.org/ihl.nsf/FULL/595?OpenDocument>).

ORGANIZATION OF AFRICAN UNITY. (1999): African Charter on the Rights and Welfare of the Child (http://www.africa-union.org/official_documents/Treaties_20Conventions_20Protocols/A.20C.20ON20THE20RIGHT20AND20WELF20OF20CHILD.pdf).

REIS, CH. (1997): "Trying the future, avenging the past: the implications of prosecuting children for participation in internal armed conflict." *Columbia Human Rights Law Review* 28, 629–650.

SCHABAS, W. A. (2003): "The Relationship Between Truth Commissions and International Courts: the Case of Sierra Leone." *Human Rights Quarterly* 25, 1035–1066.

SPECIAL TRIBUNAL FOR SIERRA LEONE. (2002): Special Court Prosecutor Says He Will Not Prosecute Children. Press Release, 2 novembre. Press and Public Affairs Office (<http://www.sc-sl.org/index.html>).

THE INTERNATIONAL LABOUR ORGANIZATION (1999): ILO Convention No. 182. Worst Forms of Child Labour Convention (http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---declaration/documents/publication/wcms_decl_fs_46_en.pdf).

THE SIERRA LEONE TRUTH AND RECONCILIATION COMMISSION (2004): Reviewing the First Year (<http://www.ictj.org/images/content/1/0/100.pdf>).

Jaroslav Valkoun

Britská zahraniční politika a Egypt v 80. letech 19. století

Abstract:

The opening of the Suez Canal and the bargain of the share in the Suez Canal Company were important moments for British imperial policy, which also considerably increased Britain's interest in Egypt. In 1882, following the instability of the Khedivate, Great Britain decided to occupy Egypt for strategic and imperial reasons. The occupation set the fur flying, in particular between Britain and France. Her Majesty's Government considered two alternative solutions – withdrawal, or a reform policy and modernization of Egypt. The economic depression, due mainly to Arabi's revolt and an expensive and failed military expedition to Suakin, forced the British Consul-General in Cairo, Sir Evelyn Baring, to open negotiations about Egyptian financial affairs, in which France had pronounced influence. The subsequently summoned conference (summer 1884) of Great Powers in London did not lead to an agreement, as the conferees did not concur on when Britain should abandon Egypt.

In June 1885, the new British Prime Minister, Marquis of Salisbury, looking at the occupation as a "milestone of the British foreign policy", and an "unbearable burden" at the same time, decided for a quick withdrawal from Egypt in order to relieve the British diplomatic position in Europe. For this purpose, he despatched the diplomat Sir Henry Drummond-Wolff to Constantinople to reach an agreement with the Sublime Porte on the British presence in Egypt. The preliminary treaty was signed almost immediately, the ensuing negotiations in Cairo, however, led rather to idle talks than stark facts.